

Advies over een internationaliseringsstrategie voor het Vlaamse hoger onderwijs

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
B-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99
info@vlor.be
www.vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Raad Hoger Onderwijs op 14 maart 2017 met eenparigheid van stemmen

Voorbereiding: werkgroep Internationale tendensen hoger onderwijs op 9 september, 26 oktober, 15 december 2016 en 18 januari 2017 onder voorzitterschap van Frederik De Decker

Dossierbeheerder(s): Isabelle De Ridder

1	SITUERING	2
2	HET BELANG VAN INTERNATIONALISERING IN HET HOGER ONDERWIJS	2
2.1	DE GEGLOBALISEERDE SAMENLEVING	2
2.2	HET HOGER ONDERWIJS	3
3	STAND VAN ZAKEN	4
3.1	CIJFERGEGEVENS	4
3.2	'BRAINS ON THE MOVE'	4
3.3	VERSNIPPERING VAN HET AANBOD	5
4	WAAROM EEN INTERNATIONALISERINGSSTRATEGIE VOOR HET VLAAMSE HOGER ONDERWIJS?	6
5	ELEMENTEN VAN EEN INTERNATIONALISERINGSSTRATEGIE VOOR HET VLAAMSE HOGER ONDERWIJS	6
5.1	NOOD AAN VISIEONTWIKKELING OVER INTERNATIONALISERING	7
5.1.1	<i>Definitie van internationalisering van het hoger onderwijs</i>	7
5.1.2	<i>Meer dan mobiliteit</i>	7
5.1.3	<i>Een brede visie op internationalisering</i>	8
5.2	UITZETTEN VAN STRATEGISCHE EN OPERATIONELE DOELSTELLINGEN	8
5.3	BLIJVEND BELANG VAN INKOMENDE EN UITGAANDE MOBILITEIT	8
5.3.1	<i>Studentenmobiliteit</i>	8
5.3.2	<i>Internationale staf en stafmobiliteit</i>	9
5.4	BRANDING VAN HET VLAAMSE HOGER ONDERWIJS ('EEN STERK MERK')	10
5.4.1	<i>Sterke punten uitspelen</i>	10
5.4.2	<i>Hinderpalen aanpakken</i>	11
5.5	INVESTEREN IN SAMENWERKING EN INTERNATIONALE NETWERKEN OP HET VLAK VAN ONDERWIJS, ONDERZOEK EN DIENSTVERLENING	12
5.6	INVESTEREN IN SAMENWERKING MET HET WERKVELD	12
5.7	INITIATIEVEN ONDERSTEUNEN OM 'INTERNATIONALISATION@HOME' TE STIMULEREN	13
5.8	GROTE MONDIALE VRAAGSTUKKEN EN HET BELANG VAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	14
5.9	SAMENWERKING MET ANDERE BELEIDSDOMEINEN EN ONDERWIJSNIVEAUS	14
6	RANDVOORWAARDEN	15
6.1	EEN ADEQUATE FINANCIERING	15
6.2	EEN ADEQUATE GOVERNANCE STRUCTUUR	15
6.3	AANDACHT VOOR KWALITEITSZORG EN –CONTROLE VAN INTERNATIONALISERINGSACTIVITEITEN	16

1 Situering

De Vlor brengt een nieuw advies uit over het belang van internationalisering van het Vlaamse hoger onderwijs omdat hij van mening is dat het blijvend stimuleren hiervan nodig is. Als Vlaamse hogeronderwijsinstellingen een voortrekkersrol willen blijven spelen in het ontwikkelen van kennis en als ze hun studenten willen voorbereiden op hun professioneel en persoonlijk functioneren in een steeds meer globale en superdiverse samenleving, moeten zij verder blijven internationaliseren.

De Vlor is van mening dat de internationalisering van het hoger onderwijs op dit moment nood heeft aan een gezamenlijke visie. Er is teveel versnippering van het aanbod, er is geen gezamenlijke aanpak, geen 'single point of contact' en internationalisering wordt zowel door de overheid als de instellingen vaak herleid tot mobiliteit. Om internationalisering in het Vlaamse hoger onderwijs een nieuw elan te geven en een nieuwe stimulans, stelt de Vlor voor dat de overheid samen met de Vlaamse instellingen hoger onderwijs een internationaliseringsstrategie voor het Vlaamse hoger onderwijs opstelt om zo nationaal en internationaal een sterke boodschap uit te sturen. Deze strategie moet instellingsoverschrijdend tot stand komen en de instellingen moeten hierbij de leidende actoren zijn. De overheid heeft een coördinerende rol en zorgt voor de invulling van de randvoorwaarden (zoals middelen en regelgeving). De Vlor gaat in dit advies dieper in op de voordelen van een dergelijke strategie en hij lijst ter inspiratie een aantal elementen op die deel kunnen uitmaken van een dergelijke strategie. Hij wijst de overheid en instellingen meteen ook nog op knelpunten die vandaag internationalisering belemmeren. Het is belangrijk dat voor deze knelpunten meteen ook een oplossing gezocht wordt.

2 Het belang van internationalisering in het hoger onderwijs

2.1 De geglobaliseerde samenleving

De maatschappij van vandaag is per definitie internationaal, zowel vanuit economisch, politiek als sociaal-cultureel standpunt.

Op economisch vlak, brengt globalisering een internationalisering van de handel en productie en een toenemende mobiliteit van kapitaal en kennis met zich mee. Multinationale ondernemingen ontwikkelen activiteiten waar de productie onder de meest gunstige omstandigheden kan gebeuren. Zowel de tijdelijke als permanente arbeidsmobiliteit tussen landen en regio's neemt toe. Markten worden geliberaliseerd, handelsgrenzen afgebroken. Sommige landen kenden een sterke economische groei. Het wordt steeds belangrijker met deze landen samen te werken. Zij vormen belangrijke economische handelspartners. Maar ook de financiële en economische crisis van de afgelopen jaren heeft aangetoond dat internationale samenwerking noodzakelijk is. Door deze tendensen neemt ook de internationale concurrentie toe. Het Westen zal moeten inzetten op arbeidskapitaal om de vergrijzing aan te kunnen en zijn innovatiekapitaal op peil te houden.

Ook op politiek vlak, ontstaan er steeds meer internationale vormen van samenwerking tussen naties of staten. Beslissingen worden in sterke mate internationaal gestuurd, al worden ze vaak nog omgezet in nationale regelgeving. Terzelfdertijd is er een regionale en nationale reflex die zich afzet tegen het openstellen van grenzen en ver doorgedreven vormen van samenwerking.

Onze samenleving is superdivers geworden. Burgers moeten zich meer en meer thuis voelen in een internationale context.¹ De recente migratiecrisis dwingt nationale overheden om na te denken over de invulling van deze superdiverse samenleving.

We staan voor globale uitdagingen zoals het bestrijden van armoede, het bevorderen van vrede, het uitbouwen van rechtvaardige en inclusieve samenlevingen, het leefbaar houden van onze planeet. Innovatieve inzet en deling van kennis en ervaringen uit alle windstreken kunnen bijdragen aan oplossingen voor deze grensoverschrijdende uitdagingen en tegelijkertijd een mondiaal draagvlak creëren voor internationale solidariteit en wereldburgerschap. In 2015 legde de VN 17 nieuwe doelstellingen vast voor een duurzame ontwikkeling van de wereld tot 2030, de zogenaamde 'sustainable development goals'.² De bedoeling is dat landen samenwerken om deze doelstellingen tegen 2030 te bereiken. Ook het Vlaamse hoger onderwijs kan een bijdrage leveren aan de realisatie van deze doelen. Hogeronderwijsinstellingen zullen daarvoor internationalisering breder moeten invullen dan nu het geval is en een aantal van deze doelstellingen samen met elkaar en binnen hun (mondiale) netwerken moeten aanpakken. Maar het Vlaams hoger onderwijs heeft daarvoor ook een overheid nodig die meer, maar vooral ook andere ambities en visie durft te tonen op het vlak van hogeronderwijsinternationalisering.

2.2 Het hoger onderwijs

Bovenstaande uitdagingen moeten het Vlaamse hoger onderwijs stimuleren om zijn drie opdrachten (onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening) sterker te situeren in dit globale, Europese en mondiale verband. Een sterke internationalisering in zowel onderwijs, onderzoek en dienstverlening (en een kruisbestuiving tussen de drie) zullen het Vlaamse hoger onderwijs toekomstbestendiger maken.

Het hoger onderwijs is als kenniscentrum en denktank het voorbeeld bij uitstek van hoe diversiteit een meerwaarde kan zijn. Onderwijs, onderzoek en innovatie zijn de beste investering om armoede en ongelijkheid op duurzame wijze te bestrijden en veiligheid, socio-economische ontwikkeling en democratie te bevorderen en de planeet leefbaar te houden. Netwerken van etnische gemeenschappen kunnen ook ingezet worden om internationale contacten uit te bouwen. Op die manier kan een betere uitwisseling tot stand komen tussen de diverse groepen uit onze samenleving.

De wereldwijde vraag naar hoger onderwijs neemt toe.³ Het is daarom belangrijk dat de hogeronderwijskwalificatie door de arbeidsmarkt blijvend gevaloriseerd wordt. Het is aan het hoger onderwijs om die kwalificatie zo relevant mogelijk in te vullen. Een internationale ervaring tijdens de studie en een internationale dimensie in het onderwijs draagt bij tot de ontwikkeling van de kritische zin van studenten, hun persoonlijke ontwikkeling, de zin voor creativiteit en de zin voor ondernemen. Zij kunnen nieuwe culturen ontdekken, hun talenkennis uitbreiden en het

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Naar een sterkere internationalisering van het Vlaamse onderwijs](#). 20 december 2007 en Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies: naar sterkere impulsen voor een internationaliseringsbeleid in Vlaamse onderwijsinstellingen](#), 29 september 2016.

² <https://unric.org/nl/sdg-in-nederlands>

³ OECD. 2016. *Education at a glance 2016*.

eigen maatschappijbeeld in een bredere context plaatsen. Maar ook het ontvangen van buitenlandse studenten draagt bij tot de uitwisseling van kennis bij alle studenten en zet aan tot de creatie van nieuwe ideeën. Bovendien toont een recente Nederlandse studie aan dat naast de onderwijskundige meerwaarde, ook de economische meerwaarde van buitenlandse studenten erg groot is. Het rendement blijkt groter te zijn dan de investering.⁴

Werknemers met een goed ontwikkeld kritisch denkvermogen vergroten hun kansen op de arbeidsmarkt. Dit wordt ondersteund door internationaal onderzoek: 'People who have international experience are better problem solvers and display more creativity. What's more, we found that people with this international experience are more likely to create new businesses and products and to be promoted.'⁵ Ook de Erasmus-impact studie van de Europese Commissie bevestigt deze bevindingen: 52 % van de Erasmus-studenten verhoogt zijn score op sleutelvaardigheden voor 'employability': verdraagzaamheid, nieuwsgierigheid, zelfvertrouwen, besluitvaardigheid, probleemoplossend vermogen, sereniteit. Studenten met een Erasmus-ervaring vinden over het algemeen ook sneller werk na het afstuderen. Hun sociale vaardigheden zijn sterker ontwikkeld.⁶ Voor de Vlor is internationalisering cruciaal voor het verwerven, verdiepen en verbreden van competenties.

Ook het Westerse hoger onderwijs wordt in een concurrentiepositie gedwongen. Samenwerking is hier noodzakelijk. Maar deze zogenaamde 'war for talent' kan ook een prikkeling tot gevolg hebben die de kwaliteit van het hoger onderwijs enkel ten goede komt. Via internationalisering komen kennisinstellingen tot meer en andere kenniscreatie.

3 Stand van zaken

3.1 Cijfergegevens

De Vlor stelt vast dat er vandaag nog steeds geen betrouwbare, gevalideerde cijfergegevens voorhanden zijn over inkomende en uitgaande studenten- en stafmobiliteit en al zeker niet over internationalisering van het Vlaamse hoger onderwijs. De raad pleit dan ook voor een transparant registratiesysteem waarbij op z'n minst elke vorm van inkomende en uitgaande mobiliteit op een eenvormige manier geregistreerd wordt.

3.2 'Brains on the move'

De Vlor heeft zich in het verleden steeds een grote voorstander getoond van 'Brains on the move', het actieplan van de vorige Vlaamse Regering voor internationale studentenmobiliteit.⁷ Dat actieplan had de verdienste dat een aantal noodzakelijke beleidsinitiatieven genomen en gebundeld werden die studentenmobiliteit konden stimuleren. Het was ook een goede aanzet tot

⁴ De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs. 18 april 2012. Den Haag: Centraal Plan Bureau.

⁵ Maddux et al. 2013. 'Expanding Opportunities by Opening your Mind – Multicultural Engagement Predicts Job Market Success Through Longitudinal Increases in Integrative Complexity.' *Social Psychological and Personality Science* December 11, 2013. Citaat van Time Magazine, zie <http://time.com/#79937/how-studying-or-working-abroad-makes-you-smarter/>.

⁶ European Commission. 22 September 2014. *Erasmus Impact Study*.

⁷ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. *Advies over het actieplan mobiliteit 2013 'Brains on the move'*, 2 mei 2013.

vereenvoudiging en afstemming. Het actieplan heeft ongetwijfeld voor een nieuwe dynamiek gezorgd op het vlak van studentenmobiliteit. De Vlor heeft het echter altijd jammer gevonden dat het enkel focuste op mobiliteit terwijl internationalisering zoveel meer is dan dat. In het actieplan was er wel aandacht voor de bredere internationaliseringsproblematiek – zoals de internationalisering van het curriculum – maar dit was volledig ondergeschikt aan mobiliteit. De nieuw gevonden dynamiek dreigt ondertussen ook stil te vallen door de afnemende politieke belangstelling en het uitblijven van de nodige incentives, die in het actieplan wel voorzien waren (bijvoorbeeld meer beursmogelijkheden, meer financiële incentives voor het stimuleren van mobiliteit/'internationalisation@home', ...).

De Vlor betreurt dat internationalisering volledig ontbreekt in de beleidsbrief 2016-2017 van de minister,⁸ maar is tevreden dat sommige aspecten van het actieplan mobiliteit wel verder uitgerold worden.⁹ De Vlor vraagt de overheid de duurzame internationalisering van het hoger onderwijs blijvend te ondersteunen, via voldoende financiële middelen, maar ook door het wegwerken van belemmeringen in de regelgeving. Zo werkt de taalregeling contraproductief bij het aantrekken van buitenlandse studenten en docenten.¹⁰

3.3 Versnippering van het aanbod

De Vlor stelt vast dat er heel wat financieringsmogelijkheden zijn voor studenten voor een buitenlandse studie-ervaring. Het aanbod is echter heel sterk versnipperd en een volledig overzicht is voorsnog niet beschikbaar. Verschillende soorten beurzen (binnen Europa, USA, Azië, ...) worden via verschillende organisaties aangeboden/behandeld. De beschikbaarheid van deze beurzen wordt ook niet altijd duidelijk gecommuniceerd.

Niet enkel het aanbod is versnipperd, maar ook de financieringsbron is verschillend: Europees, federaal en Vlaams. De Vlor stelt bijkomend vast dat er meer transparantie gewenst is over al deze middelen die beschikbaar zijn voor mobiliteit/internationalisering.

De Vlor vraagt dat het werkveld een beter zicht krijgt op de mogelijkheden, de voorwaarden en de beschikbaarheid van beurzen en middelen. De vraag is of het aantal verschillende soorten beurzen niet eerder beperkt moet worden, zonder dat de beschikbare middelen gereduceerd worden. Dit is een vraag waar met de betrokken instanties over van gedachte gewisseld moet worden en die ook gekoppeld moet worden aan het inhoudelijke debat over de visie en strategie van het Vlaams hoger onderwijs op internationalisering.

⁸ De Vlor wees in zijn advies over de beleidsbrief Onderwijs 2016-2017 op het ontbreken van enige aandacht voor de internationalisering van het Vlaamse hoger onderwijs. Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de beleidsbrief Onderwijs 2016-2017](#), 24 november 2016.

⁹ Zo zijn de middelen voor zomercampussen en gezamenlijke opleidingen opnieuw vrijgemaakt.

¹⁰ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de implementatieproblemen van de taalregeling hoger onderwijs](#), 29 januari 2015 en Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over het taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs](#), 14 februari 2017.

4 Waarom een internationaliseringsstrategie voor het Vlaamse hoger onderwijs?

De Vlor vraagt de overheid om werk te maken van een internationaliseringsstrategie voor het hoger onderwijs en ze ook daadkrachtig te ondersteunen. Deze strategie moet instellingsoverschrijdend tot stand komen en de instellingen hoger onderwijs moeten hierbij de leidende actoren zijn. De overheid heeft hierin een coördinerende rol. Zij staat ook in voor het invullen van de randvoorwaarden.

Landen die een vergelijkbaar hoger onderwijs hebben zoals Nederland en Finland hebben al succesvol werk gemaakt van een dergelijke strategie.¹¹ Deze voorbeelden tonen aan dat een internationaliseringsstrategie voor het hoger onderwijs een aantal ontegensprekelijke voordelen kan hebben. En ook in een context zoals die in Vlaanderen waar de instellingen een grotere autonomie hebben, kunnen een aantal zaken gezamenlijk aangepakt worden. Een internationaliseringsstrategie kan:

- bijdragen aan de realisatie van de 'sustainable development goals' van de VN;
- bijdragen aan een duurzaam internationaliseringsbeleid, dat de duur van een legislatuur of instellingsmandaat overschrijdt;
- overheid en instellingen stimuleren om internationalisering van het hoger onderwijs opnieuw een stimulans te geven en hiervan opnieuw een beleidsprioriteit te maken;
- de kwaliteit van onderwijs, onderzoek en dienstverlening verbeteren door een verhoogde nadruk op uitwisseling en samenwerking;
- innovatie stimuleren;
- de uitstraling van het Vlaamse hoger onderwijs versterken;
- netwerken creëren binnen en buiten de instelling om (internationale) samenwerking en ook ontwikkelingssamenwerking te stimuleren;
- andere belangrijke doelstellingen van het hoger onderwijs (duurzaamheid, democratisering, ...) realiseren;
- de huidige versnippering in het Vlaamse internationaliseringslandschap tegengaan zodat de middelen efficiënter ingezet kunnen worden;
- garanderen dat instellingen hoger onderwijs internationaal competitief sterker staan.

De Vlor vraagt de overheid om in deze strategie ook aandacht te hebben voor knelpunten die al geruime tijd aanslepen (zie punt 5) en aan te geven hoe en op welke termijn die aangepakt kunnen worden.

5 Elementen van een internationaliseringsstrategie voor het Vlaamse hoger onderwijs

De Vlor geeft hieronder aan over welke elementen overheid en instellingen moeten nadenken als ze werk maken van een internationaliseringsstrategie voor het Vlaamse hoger onderwijs. Hij geeft

¹¹ 'De wereld in: Visiebrief internationale dimensie van ho en mbo' van minister Bussemaker (15 juli 2014). En 'Gezamenlijke visie internationaal' van de Vereniging Hogescholen en de VSNU (2014). Ministry of Education. (2009). Strategy for the Internationalisation of Higher Education Institutions in Finland 2009–2015. Publications of the Ministry of Education, Finland 2009:23.

aanzetten en pistes mee die nog verder geëxploreerd moeten worden. Hij geeft ook aan welke knelpunten prioritair aangepakt moeten worden. De Vlor is bereid een actieve rol op te nemen in de verdere uitwerking van deze strategie, maar roept in de eerste plaats de overheid op haar verantwoordelijkheid hierin op te nemen.

5.1 Nood aan visieontwikkeling over internationalisering

De Vlor stelt al geruime tijd dat Vlaanderen moet nadenken over een internationaliseringsvisie die instellingsoverschrijdend tot stand moet komen maar waarbij de instellingen wel betrokken zijn en de uiteindelijke beleidsverantwoordelijkheid hebben.¹²

5.1.1 Definitie van internationalisering van het hoger onderwijs

Een visie op internationalisering maakt voor de Vlor inherent deel uit van een internationaliseringsstrategie. De meest gebruikte definitie van internationalisering is deze van Knight (2008, p. 21): *the process of integrating an international, intercultural, or global dimension into the purpose, functions or delivery of post-secondary education*. Maar meer en meer wordt de complexiteit van het proces en de rol die hoger onderwijs speelt in zowel globalisering als regionalisering benadrukt. Internationalisering is zo een paraplu-begrip geworden voor veel verschillende dimensies en activiteiten. Het bevat ook credit- en diplomamobiliteit, academische uitwisseling, het zoeken naar internationaal talent, internationalisering in curriculum ontwikkeling en leerresultaten, franchiseoperaties en satellietcampussen en samenwerking. Vandaar dat andere auteurs voorstellen om deze definitie uit te breiden naar: *the intentional process of integrating an international, intercultural or global dimension into the purpose, functions and delivery of post-secondary education, in order to enhance the quality of education and research for all students and staff, and to make a meaningful contribution to society*.¹³

5.1.2 Meer dan mobiliteit

Bovenstaande definitie maakt duidelijk dat internationalisering van het hoger onderwijs veel verder gaat dan een aantal studenten de kans bieden op een buitenlandse ervaring. Tot voor kort werd internationalisering, ook op mondiaal vlak, vooral herleid tot mobiliteit. Landen als de UK en Australië – waar de nadruk vooral lag op het internationaal rekruteren van studenten om de inkomsten te stimuleren – gaan nu meer aandacht besteden aan kortetermijncreditmobiliteit van de eigen studenten, internationalisering van het curriculum/'internationalisation@home' en de impact van internationalisering op 'learning outcomes' (leerresultaten). De scope van de internationale activiteiten wordt uitgebreid met meer internationale relaties en (ontwikkelings)samenwerking. Internationalisering wordt door instellingen hoger onderwijs wereldwijd meer en meer gezien als een essentieel onderdeel van de institutionele missie.¹⁴ Er is

¹² Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de randvoorwaarden voor internationale mobiliteit](#), 11 maart 2008.

¹³ De Wit, H., F. Hunter, L. Howard & E. Egron-Polak. *Internationalisation of higher education. Study*. July 2015. European Parliament (p. 283).

¹⁴ De Wit, H., F. Hunter, L. Howard & E. Egron-Polak. *Internationalisation of higher education. Study*. July 2015. European Parliament.

een tendens voor instellingen hoger onderwijs om een meer strategische benadering van internationalisering voor te staan, waarbij ervan uitgegaan wordt dat internationalisering raakt aan alle echelons van de organisatie.¹⁵

5.1.3 Een brede visie op internationalisering

Bovenstaande definitie geeft ook aan dat internationalisering van het hoger onderwijs impact heeft op de kwaliteit van onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening (voor alle studenten en docenten) en draagt bij aan de belangrijke maatschappelijke opdracht van het hoger onderwijs. Door de sterke link met de kwaliteit en de maatschappelijke opdracht van het hoger onderwijs wordt internationalisering een collectieve verantwoordelijkheid van hogeronderwijsinstellingen en de overheid. De Vlor is van mening dat een overkoepelende visie op internationalisering de breedte van de actuele definitie moet omvatten en dus op diverse elementen van internationalisering moet inzetten.

5.2 Uitzetten van strategische en operationele doelstellingen

De Vlor vindt het belangrijk dat de overheid in het kader van een internationaliseringsstrategie voor het hoger onderwijs samen met de instellingen nadenkt over concrete doelstellingen: waar wil Vlaanderen naartoe met de internationalisering van zijn hoger onderwijs op korte, lange en middellange termijn? Uiteraard kunnen instellingen hierin wel eigen beleidsaccenten blijven leggen en die ook autonoom invullen.

Het actieplan 'Brains on the move' heeft al een beleid uitgetekend op het vlak van studentenmobiliteit en een eerste aanzet gegeven voor de bepaling van ruimere doelstellingen op het vlak van internationalisering. De Vlor is van mening dat er dringend verdere uitwerking hieraan moet worden gegeven om geen verdere achterstand in internationaal perspectief op te lopen.

5.3 Blijvend belang van inkomende en uitgaande mobiliteit

Hoewel internationalisering meer is dan mobiliteit alleen, is mobiliteit een van de belangrijkste pijlers van internationalisering. Het is een element van internationalisering dat blijvend ondersteund en gestimuleerd moet worden. Het is belangrijk dat een internationaliseringsstrategie nadenkt over welke drempels en ontwikkelingen nog te verwachten zijn op het vlak van inkomende en uitgaande mobiliteit. Zoals eerder gesteld, heeft het actieplan 'Brains on the move' voor een nieuwe dynamiek gezorgd, waardoor de mobiliteit ongetwijfeld daadwerkelijk gestegen is. Deze dynamiek dreigt vandaag opnieuw verloren te gaan en moet zeker opnieuw aangezwengeld worden.

5.3.1 Studentenmobiliteit

De Vlor heeft al herhaaldelijk het belang van wereldwijde internationale mobiliteit benadrukt.¹⁶ Hij is dan ook tevreden dat de overheid het actieplan 'Brains on the move' ook vandaag nog

¹⁵ Hudzik, J.K. (2015). *Comprehensive internationalization. Institutional pathways to success*. New York: Routledge.

¹⁶ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de randvoorwaarden voor internationale mobiliteit](#), 11 maart 2008 en Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over studentenmobiliteit](#), 24 juni 2010.

verder uitrolt en hiervoor ook de nodige middelen continueert. Een adequate financiering is immers nodig als stimulans om studentenmobiliteit te versterken. De raad is er echter bezorgd over dat deze middelen zouden sneuvelen in het huidige besparingsklimaat. Hij stelt vandaag al vast dat de Erasmusmiddelen worden teruggeschroefd en merkt een spanningsveld tussen de wens van de overheid om steeds meer studenten aan mobiliteit te laten participeren, het Vlaamse engagement om tegen 2020, 33 % van de studenten naar het buitenland uit te sturen en het terugschroeven van de middelen.

De Vlor wijst erop dat volgende aandachtspunten voor inkomende en uitgaande mobiliteit dringend aangepakt moeten worden in overleg met de instellingen hoger onderwijs:

- Verder werken aan de implementatie van internationaal aanvaarde kaders zoals de 'Lisbon Recognition Convention', het European Qualification Framework, de ECTS-users' guide,;
- Wegwerken van de moeilijkheden inzake 'joint degrees';
- Democratiseren van internationale mobiliteit;
- Mobiliteit verruimen: ook bekijken of voor zomercampussen, intensieve programma's, korte mobiliteit credits kunnen verleend worden. In elk geval ook bekijken hoe hiervan een inventaris gemaakt kan worden;
- Negatief effect van de taalregeling op inkomende mobiliteit evalueren;¹⁷
- Sensibiliseren van het belang van een goede voorbereiding en begeleiding en samenwerking op dit vlak, ook met lokale en regionale overheden, stimuleren;
- Nadenken over aangepaste en een betere toegankelijkheid tot bestaande studentenvoorzieningen en -infrastructuur voor internationale studenten;
- Expertise opbouwen over de interpretatie van internationale inkomsten;
- Betaalbaar maken en verbreden van het aanbod talencursussen voor internationale studenten;
- Bijsturen van het visumbeleid, zoals een snellere uitreiking, een vereenvoudiging van de procedure en een kostreductie;
- Nadenken over het gebruik van de benamingen 'professioneel gerichte bacheloropleidingen' en 'university colleges'. Deze terminologie is niet gekend in het buitenland en belemmert de internationalisering van de hogescholen.

Het voornemen om aan bovenstaande belemmeringen van studentenmobiliteit te werken, moet deel uitmaken van de doelstellingen van een ruime internationaliseringsstrategie.

5.3.2 Internationale staf en stafmobiliteit¹⁸

De Vlor herhaalt ook zijn opmerking dat niet alleen werk gemaakt moet worden van studentenmobiliteit maar dat ook stafmobiliteit gestimuleerd moet worden en het internationale staf makkelijker gemaakt moet worden om in Vlaanderen te komen werken.¹⁹ In het actieplan 'Brains on the move' zijn daarvoor onvoldoende specifieke acties en geen middelen voorzien.²⁰ De knelpunten en aanbevelingen vanuit dat actieplan blijven voor de Vlor gelden:

¹⁷ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over het taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs](#). 14 februari 2017.

¹⁸ De Vlor begrijpt hieronder de mobiliteit van docenten, onderzoekers en administratief-technisch personeel.

¹⁹ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over stafmobiliteit](#), 8 februari 2011.

²⁰ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over het actieplan mobiliteit 2013 'Brains on the move'](#), 2 mei 2013.

- Internationale stafmobiliteit zal gestimuleerd worden door samenwerkingsverbanden. Instellingen moeten in stafmobiliteit en internationaal beleid voldoende tijd, personeel en middelen kunnen investeren. Er is nood aan een personeelsbeleid dat oog heeft voor internationale uitwisseling. Bij de organisatie van het onderwijs moet bijvoorbeeld rekening kunnen gehouden worden met de afwezigheid van de docent in het kader van internationale mobiliteit en moet er aandacht zijn voor de professionalisering van personeelsleden op het vlak van talenkennis, interculturele competenties en internationale vaardigheden.
- Reglementering van arbeidskaarten en –vergunningen, visum en verblijfrecht (zowel voor het individu als voor het gezin) bemoeilijken het aanstellen van buitenlandse medewerkers.
- Ingewikkelde fiscaliteit, sociale zekerheid en pensioenregeling bij grensoverschrijdende arbeid of bij een combinatie van tewerkstelling in verschillende landen.

De Vlor vraagt dat de overheid werk zou maken van een bijsturing van het visumbeleid, problemen met arbeidskaarten en sociale zekerheid en vereenvoudiging en eenduidigheid in de regelgeving op Vlaams, federaal en Europees vlak.

De Vlor roept de hogeronderwijsinstellingen op werk te maken van meer specifieke ondersteuning voor internationale staf om op die manier het aantrekken en behouden van internationale medewerkers te kunnen faciliteren.

5.4 Branding van het Vlaamse hoger onderwijs ('een sterk merk')

Als ook inkomende mobiliteit een succes moet worden, dan moet het Vlaamse hoger onderwijs nadenken over zijn 'unique selling points', zijn sterke kanten om zo internationaal een sterk merk naar voren te schuiven. Waarom kan Vlaanderen aantrekkelijk zijn voor buitenlandse studenten en stafleden? Het antwoord op deze vraag moet geïntegreerd worden in de internationaliseringsstrategie. Het is belangrijk dat de sterke kanten van het Vlaamse hoger onderwijs daarna vertaald worden naar promotie ervan in het buitenland.

5.4.1 Sterke punten uitspelen

De Vlor denkt aan volgende voordelen van Vlaanderen en Brussel, die internationaal een aantrekkingskracht uitoefenen:

- Door hun strategische ligging zijn Vlaanderen en Brussel vlot bereikbaar vanuit Londen, Parijs, Berlijn, ... Studenten van buiten Europa maken van de buitenlandse studie gebruik om Europa te verkennen. Maar door hun ligging zijn er ook grote samenwerkingsmogelijkheden in de grensregio voor studenten, maar ook voor stafleden (onderzoekers, docenten, ...).
- De nabijheid van een groot aantal internationale instellingen zoals NATO en de Europese Commissie kan voor buitenlandse studenten aantrekkelijk zijn.

De Vlor denkt aan volgende troeven van het Vlaamse hoger onderwijs:

- de kwaliteit van het Vlaamse hoger onderwijs en onderzoek, aangetoond via internationaal erkende accreditatie en internationale rankings;

- het gebruik van EVC en EVK dat in Vlaanderen de mogelijkheid schept om de studieomvang te verkleinen;
- het brede aanbod aan professionele en academische opleidingen en het grote aantal verschillende studierichtingen en specialisaties;
- de uitbouw van hbo5;
- de vrijheid van onderwijs/autonomie van de kennisinstellingen/intellectuele onafhankelijkheid/respect van democratische waarden;
- de uitstekende infrastructuur;
- kwalitatieve opleidingen in het Engels of Frans (zie taalregeling);
- de goed uitgebouwde studentenvoorzieningen;
- de inbedding in het regionale weefsel;
- de studentgecentreerde manier van lesgeven die creatief denken stimuleert;
- een goede inbedding van ontwikkelingssamenwerking in de instellingen hoger onderwijs.

5.4.2 Hinderpalen aanpakken

De Vlor adviseert de overheid om in haar internationaliseringsstrategie na te denken over hoe en op welke termijn zij volgende problemen zal oplossen die een belangrijke negatieve impact hebben op de mogelijkheden om het Vlaamse hoger onderwijs als een sterk merk in het buitenland neer te zetten:

- Een aanpassing van de taalregeling:
De Vlor vindt dat de huidige taalregeling het aantrekken van buitenlandse studenten en staf belemmert.²¹ Door de huidige taalregeling worden weinig opleidingen in het Engels aangeboden, waardoor relatief weinig buitenlandse studenten worden aangetrokken.²²
- Een bijsturing van het visumbeleid:
De instellingen hoger onderwijs stellen vast dat er een verstrenging is van het beleid. De Vlor is er uiteraard voorstander van dat visa op een correcte manier worden toegekend en gebruikt, maar wijst erop dat een verstrenging van studenten- en docentenvisa leiden tot een beperking van de internationalisering van het hoger onderwijs.
- Het uitbouwen van academische diplomatie:
Vlaanderen loopt hier ver achterop. Het hoger onderwijs heeft vandaag te weinig contacten met het diplomatieke netwerk. Een coördinerend orgaan aangepast aan de specifieke Vlaamse context kan samen met de Vlaamse instellingen hoger onderwijs hierin de verdere noodzakelijke stappen zetten.²³
- Een beleid rond het tewerkstellen van buitenlandse studenten, tijdens maar ook na de studies:

²¹ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over het voorontwerp van integratiedecreet](#), 14 februari 2012. Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de implementatie van de nieuwe taalregeling in het hoger onderwijs](#), 20 maart 2013.

Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over de implementatieproblemen van de taalregeling hoger onderwijs](#), 29 januari 2015 en Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over het taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs](#), 14 februari 2017.

²² De Vlor vindt het wel belangrijk dat buitenlandse studenten in aanraking komen met de Nederlandse taal en cultuur. Zie Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs. [Advies over het taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs](#), 14 februari 2017.

²³ Voor de uitwerking hiervan, zie hoofdstuk 6.

Er moet nagedacht worden over het bieden van kansen op tewerkstelling aan buitenlandse studenten en het stimuleren van buitenlandse studenten om hun verworven kennis in het gastland in te zetten (zie bijvoorbeeld het Nederlandse 'Make it in the Netherlands').²⁴ In Nederland kunnen afgestudeerde buitenlandse studenten gebruik maken van een 'zoekjaar' waarin ze de mogelijkheden van de Nederlandse arbeidsmarkt kunnen verkennen.

- Een versnelling en verbetering van de procedure voor het (automatisch) erkennen van buitenlandse diploma's gebaseerd op de principes van de 'Lisbon Recognition Convention'.
- Het uitbouwen van internationale uitwisseling binnen hbo5. Die staat vandaag nog in de kinderschoenen. Om dit mee te nemen in het internationaliseringsbeleid van de instellingen zullen stimuleringsacties en middelen nodig zijn.
- Het bepalen van een rekruteringsgebied:
Als de overheid nadenkt over prioritaire landen voor uitwisseling en samenwerking, dan gebeurt dit best in samenspraak met de instellingen. Zo kunnen instellingen dezelfde landen prioriteren en is er een betere afstemming.

5.5 Investeren in samenwerking en internationale netwerken op het vlak van onderwijs, onderzoek en dienstverlening

Hoogwaardige internationale netwerken en partnerschappen op het vlak van onderwijs en onderzoek zijn van essentieel belang. Vlaanderen is hiervoor een interessante partner door zijn gediversifieerd en kwalitatief hoogstaand aanbod zowel op het vlak van onderwijs als onderzoek. Om nieuwe partners aan te trekken, is het nodig dat deze samenwerkingsverbanden ook zichtbaar worden gemaakt. De Vlor denkt hierbij aan:

- verdere deelname aan Europese onderwijs- en onderzoeksprogramma's zoals Erasmus+ en Horizon2020;
- blijvende inzet op de uitbouw van de EHEA en de Europese onderzoeksruimte;
- participatie in mondiale netwerken die interdisciplinair werken;
- actieve netwerking binnen internationale organisaties zoals ACA, EUA, EURASHE, de expertengroep stages;
- aanhalen van de banden met de netwerken van ambassades, Vlaamse en FIT-vertegenwoordigers;
- inzetten van bestaande en nieuw op te richten alumni-netwerken.

5.6 Investeren in samenwerking met het werkveld

Samenwerking met het internationale werkveld (bedrijfsleven, onderzoekscentra, ngo's, maatschappelijk georiënteerde organisaties, koepelorganisaties, ...) is essentieel. Stages spelen hierin een grote rol. Het belang van internationale stages neemt toe. Uiteraard moet hier aandacht besteed worden aan vreemde-talenkennis en (inter)culturele competenties van deze studenten. Internationale stages kunnen studenten net na afstuderen bovendien ook de mogelijkheid bieden een eerste 'werk'-ervaring op te doen en hen op die manier extra troeven

²⁴ EP NUFFIC (coordinator). *Make it in the Netherlands. Programme 2013-2016*. <https://www.epnuffic.nl/en/study-and-work-in-holland/make-it-in-the-netherlands>

bieden op de arbeidsmarkt. Het biedt bedrijven die internationale stagiairs inschakelen ook unieke kansen, bijvoorbeeld om nieuwe markten te verkennen, bijzondere expertise in te zetten of een 'native speaker' in huis te halen.

Het werkveld kan bovendien op een andere manier ingezet worden in de internationalisering van het Vlaams hoger onderwijs. Het kan een actieve inbreng hebben in (gespecialiseerde) internationale opleidingen, zowel volledige bachelor- of masteropleidingen als in de tijd beperktere initiatieven zoals zomercursussen.

5.7 Initiatieven ondersteunen om 'internationalisation@home' te stimuleren

De Vlor benadrukt dat 'internationalisation@home' eveneens een pedagogische, culturele en economische meerwaarde heeft. Het is een geïntegreerd onderdeel van de internationaliseringscultuur. Via 'internationalisation@home' kunnen studenten en stafleden in Vlaanderen ook kennis maken met andere culturen en landen. 'Internationalisation@home' kan verschillende vormen aannemen: een internationale dag, waarbij bijvoorbeeld buitenlandse studenten getuigen over hun thuisland, gastprofessoren, probleemgestuurde opdrachten, contacten via internettechnologie, etc. Het is belangrijk dat instellingen hiervan de meerwaarde inzien. Het is de doelstelling van internationalisation@home om zoveel mogelijk studenten met internationaliseringsactiviteiten in contact te brengen.

'Internationalisation@home' wordt onder meer gerealiseerd door bestaande vakinhoud in een internationale context te plaatsen. Docententrainingen gericht op de 'international classroom' kunnen daarbij zeer nuttig zijn. De 'international classroom' wordt gevormd door een goede mix van studenten uit binnen- en buitenland en een inhoudelijk concept dat de culturele achtergronden van studenten in het onderwijs integreert. De 'international classroom' kan pas ten volle worden gerealiseerd als internationale studenten en stafleden ook daadwerkelijk samenwerken.²⁵

Bij 'internationalisation@home' spelen de ontwikkelingen in digitaal hoger onderwijs en hybride werkvormen een belangrijke rol. We mogen daarbij dan ook niet uit het oog verliezen dat ons onderwijs op zich in de toekomst wellicht ook minder aan fysieke grenzen gebonden zal zijn en de verdere digitalisering ons zal uitdagen, maar vooral ook kansen zal bieden om studenten internationaal en intercultureel competent te maken.

Wanneer studenten en docenten hetzij reëel, hetzij virtueel meer in contact komen met andere culturen, dan kan hen dat aanzetten om zelf naar het buitenland te vertrekken. Een internationaliseringsstrategie moet uitdrukkelijk aandacht besteden aan 'internationalisation@home' met inbegrip van digitaal hoger onderwijs.

²⁵ 'Gezamenlijke visie internationaal' van de Vereniging Hogescholen en de VSNU (2014).

5.8 Grote mondiale vraagstukken en het belang van ontwikkelingssamenwerking

De maatschappij van vandaag wordt steeds complexer. De vragen die zich stellen zijn al lang niet meer enkelvoudig. Om een antwoord te vinden op uitdagingen zoals de eerder vermelde 'sustainable development goals' van de VN, moet internationaal samengewerkt worden, ook over de traditionele disciplines heen maar ook over landsgrenzen heen. Het belang van duurzame oplossingen neemt dus toe. Het uitbouwen van internationale onderwijs-, onderzoeks- en dienstverleningsnetwerken zijn noodzakelijk om dit soort van problemen aan te pakken. De geschiedenis leert ons immers dat de vooruitgang van de maatschappij vooral te danken is aan uitwisseling van kennis en ideeën.²⁶

Omdat niet alleen de uitdagingen en daarmee samenhangende doelstellingen mondiaal zijn, maar ook omdat de oplossingen een dergelijke vorm van mondiale samenwerking nodig maken, neemt ook ontwikkelingssamenwerking aan belang toe. De overheid moet hierbij nadenken wat de rol van instellingen hoger onderwijs (zowel de hogescholen als de universiteiten) hierin kan zijn. Ontwikkelingssamenwerking heeft een specifieke finaliteit en doelgroep, maar moet een inherent en onlosmakelijk onderdeel zijn van het internationaliseringsbeleid van de Vlaamse instellingen hoger onderwijs. Grote ontwikkelingssamenwerkingsprogramma's maar ook kleinere initiatieven waarin studenten een engagement kunnen opnemen, geven mee invulling aan de rol van universiteit en hogeschool als maatschappelijke actor. Dit maatschappelijk engagement en bijbehorende initiatieven dragen bij tot de kwaliteit van het Vlaamse hoger onderwijs. De Vlor wijst erop dat niet enkel de universiteiten, maar ook de hogescholen een rol kunnen spelen in ontwikkelingssamenwerking. In bepaalde regio's van het Zuiden kunnen zij heel participatief en met oog voor wederzijdse 'capacity building' een bijdrage leveren aan ontwikkelingswerk. Net vanuit de specificiteit van de professioneel gerichte bacheloropleidingen kunnen zij bijvoorbeeld via 'community service learning' innovatieve bijdragen leveren.

De Vlor vraagt de Vlaamse overheid om het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking met de federale overheid af te stemmen en ook tussen de verschillende betrokken Vlaamse beleidsdomeinen (Onderwijs, Onderzoek en Innovatie, Internationale Samenwerking, ...) overleg te organiseren om zo beleidscoherentie te bereiken. Nieuwe initiatieven moeten complementair en synergetisch zijn met de al bestaande initiatieven aan de Vlaamse instellingen hoger onderwijs.

Het investeren van eigen Vlaamse middelen voor ontwikkelingsrelevante mobiliteit of partnerschappen in prioritaire landen is ook noodzakelijk. Vlaamse instellingen hoger onderwijs hebben nood aan ondersteuning bij het uitbouwen van specifieke ontwikkelingsrelevante expertise (bijvoorbeeld het Vlor-Uos-programma 'Global Minds') als onderdeel van een brede internationaliseringsagenda.

5.9 Samenwerking met andere beleidsdomeinen en onderwijsniveaus

Omdat internationalisering geen doel op zich is, roept de Vlor de overheid ook op om in een internationaliseringsstrategie van het hoger onderwijs aandacht te hebben voor mogelijke

²⁶ Cf. 'When ideas have sex' uit Ridley, M. 2010. *The Rational Optimist: How Prosperity Evolves*. New York: HarperCollins.

synergiën. Die kunnen zoals vermeld horizontaal zijn, tussen de verschillende betrokken Vlaamse beleidsdomeinen (Onderwijs, Onderzoek en Innovatie, Internationale Samenwerking, Ontwikkelingssamenwerking,²⁷ Wetenschapsbeleid, Werk, ...) maar ook verticaal, met andere onderwijsniveaus. De Vlor wil dan ook aandacht vragen voor het belang van doorlopende leerlijnen op het vlak van de ontwikkelingen van internationale en interculturele competenties tussen de verschillende onderwijsniveaus. Het hoger onderwijs kan en moet hierin een voorbeeldfunctie en voortrekkersrol vervullen en dient de andere onderwijsniveaus mee te nemen in een gezamenlijk beleid.

Internationale samenwerking tussen verschillende partners kan vergemakkelijkt worden door de mogelijkheden van 'open educational resources' en 'open science'²⁸ te verkennen.

6 Randvoorwaarden

6.1 Een adequate financiering

Als overheid en instellingen werk maken van een internationaliseringsstrategie, zoals de Vlor in deze tekst adviseert, dan moet ook een aantal randvoorwaarden voldaan worden. Uiteraard moet voor instellingen hoger onderwijs voldoende financiering voorzien worden zodat zij internationalisering als een volwaardige opdracht kunnen uitvoeren en moeten bestaande beurzenprogramma's die internationalisering ondersteunen, verder gefinancierd worden.

6.2 Een adequate governance structuur

Het is duidelijk dat internationalisering van het hoger onderwijs vandaag in Vlaanderen op een te versnipperde manier tot stand komt. Voor de uitvoering van de internationaliseringsstrategie die de Vlor in dit advies geschetst heeft, is er –zoals in het vooruitzicht gesteld in de beleidsnota 'Brains on the move'– nood aan een ondersteuningsstructuur die bestaande structuren integreert. Zonder een doordachte governance structuur heeft een nieuwe stimulans voor internationalisering weinig kans op slagen.

De Vlor vraagt de overheid hierover dringend het overleg met de instellingen en bestaande structuren (her) op te starten zodat een entiteit gecreëerd kan worden die aan de verwachtingen van alle partijen voldoet. De Vlor wijst erop dat dergelijke entiteiten in het buitenland erg succesvol zijn en niet alleen internationalisering van het hoger onderwijs aantoonbaar stimuleren, maar op die manier ook zorgen voor een veel verregaandere maatschappelijke impact. De Vlor is ook steeds bereid een bijdrage te leveren aan dit overleg.

²⁷ Hier dringt zich ook afstemming op tussen het Vlaamse en federale beleidsniveau.

²⁸ European Commission's Directorate-General for Research & Innovation. 30th May 2016. Open innovation, open science, open to the world - a vision for Europe (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/open-innovation-open-science-open-world-vision-europe>).

6.3 Aandacht voor kwaliteitszorg binnen internationalisering

Het spreekt voor zich dat het hele internationaliseringsbeleid dat instellingen voeren, ook moet beantwoorden aan de hoogste kwaliteitseisen. Dit betekent dat een instelling zicht moet hebben op de kwaliteit van het aanbod van haar internationale partners en dat er kwaliteitsvolle partnerschappen afgesloten moeten worden met betrouwbare en degelijke afspraken. Maar ook dat de kwaliteit van de activiteiten die uitgaande studenten in het buitenland volgen, moet gemonitord worden. Het spreekt voor zich dat ook het onthaal van inkomende studenten kwaliteitsvol moet gebeuren. Deze kwaliteitszorg moet geïntegreerd deel uitmaken van het bestaande kwaliteitszorgmechanisme.

Isabelle De Ridder
secretaris Raad Hoger Onderwijs

Ann De Schepper
voorzitter Raad Hoger Onderwijs